

Historik

Över Östra Saltviks Frivilliga Brandkårs Verksamhet åren 1934-1984

Bildandet

Första gången frågan om bildandet av en frivillig brandkår inom Östra Saltvik kom upp var på lantmannagillesmöte hos Evert Nordback i Rangsby den 19 aug. 1934.

Alla de närvarande medlemmarna i Ö.S.L.G. , nämligen K. Westerman, H. Bomansson, K. Mörn, S. Robers, B. Mörn, K. Bamberg, V. Sundborg, A. Karlsson, E. Norback och H. Grunér var "eniga om nyttan av att en brandkår bildades". Innan beslutet härom skulle fattas beslöt man förfråga sig hos Östra Saltviks ungdomsförening huruvida medlemmarna där också voro villiga att ställa upp för saken. Frågan diskuterades på ungdomsföreningens möte den 25 aug. 1934. Inom ÖSUF var också alla närvarande intresserade för saken, men man beslöt att i detta skede inte fatta något beslut, emedan som det står i protokollet "det var så få manliga medlemmar närvarande".

Den 25 nov. 1934 utlystes ett allmänt möte på Högtomt varvid man beslöt följande: "Undertecknade, denna dag samlade till möte å Högtomt i Östra Saltvik, besluta härmed att å orten bilda en frivillig brandkår. Detta dokument varder härmed som stiftelseurkund upprättat. Föreningens namn skall varda: Östra Saltviks Frivilliga Brandkår och hava vi i dag för densamma antagit följande stadgar: (bilägges).

Stiftelseurkunden är underskriven av Viktor Lindroos, Fritjof Söderlund, Sven Roberts, Emil Salmén, Alfons Lundberg och Hjalmar Grunér. Därmed var beslutet fattat om bildandet av Östra Saltviks Frivilliga brandkår.

I Västra Saltvik hade något tidigare en kår bildats. Likaså i Sund, Finström och även i några andra kommuner. En av de stora eldsjälarna på åland för bildandet av frivilliga brandkårer var förre bankmannen och skyddskåristen Jan Sundberg från Finström.

Man ställer sig osökt frågan, om elden fick härja fritt innan brandkårer bildades. Ingalunda. Elden har bekämpats på olika sätt bl.a med ämbar och dylikt.

Föregångaren till Ålands Ömsesidiga Försäkringsbolag inköpte och utplacerade lokalt stora handsprutor i byarna. Östra Saltviks andelshandel torde också ha givit medel för inköp av dylika. I Östra Saltvik fanns s.k. bysprutor utplacerade i Långbergsöda, Tengsöda, Syllöda, Borgboda-Ryssböle, Bertby, Kvarnbo, Fremmanby, Haraldsby 2 st. och 2 st i Berbyvik.

Så sent som i slutet på 1950-talet gjordes en inspektion av samtliga bysprutor för att se i vilket skick dessa då var. Veterligen blev eventuella brister inte då avhjälpta.

Det berättas att då Långbergsöda by brann i början av 1900-talet skulle bysprutan från Haraldsby ha körts med parhästar i galopp till Långbergsöda. De torde ha varit endast någon enstaka gård som denna gång klarade sig undan röda hanens härjningar. Sven Bris i Haraldsby berättar att något slags brandkår torde ha funnits på sågen och skeppsvarvet i Haraldsby i slutet av 20-talet och början av 30-talet. Han minns när man övade flere gånger med dom där befintliga handbrandsprutorna.

Hur upplevde man då i bygden tillkomsten av en brandkår? Det berättas att folk ställde upp på många sätt för att hjälpa till både ekonomiskt och materiellt. Kommunen bidrog inte med några stora belopp för inköp av material. För att finansiera det est nödvändiga anordnade man fester av olika slag på högtomt. En sångkör bildades, som uppträdde på brandkårsfesterna. Man spelade teater, ordnade lotterier, donerade virke m.m. Teaterstyckena uppfördes även i skärgården. Man var således besjälade av den rätta brandkårsandan och var mycket aktiva för att skaffa pengar.

Under 40-, 50- och 60-talen gjordes inga större ansträngningar att samla in pengar. Under 1970- och 1980-talen har kåren igen börjat ordna sommarfester tillsammans med ungdomsföreningen för att hjälpa till ekonomisk. I dag förekommer ett släckningsavtal mellan kommunen och brandkåren och dessutom är kommunen enligt lag skyldig att upprätthålla brandväsende inom kommunen varför kåren åtnjuter ett rätt stort understöd varje år för sin verksamhet.

Depån

Strax efter kårens bildande 1934 började man fundera över en lämplig plats att bygga en depå på. Man ansåg att den nuvarande platsen var den mest lämpliga. Ett legokontrakt med Saltviks församling undertecknades den 3 mars 1939 och gäller detta fram till den 14 mars 1989.

Avgiften utgör 5mk/år för den c:a 600 kvadrat meter stora tomten.

Andra punkten i kontraktet lyder: "ströfoder som skördas måste av arendatorn förbrukas och den tillkomna spillningen tillförse lägenhetens jord". (avskrift av kontraktet bilägges).

Den 23 aug. 1939 undertecknade Sven Robers och Fritof Söderlund ett entreprenadavtal med bondesonen Erhard Eriksson från Bergö om uppförande av en branddepå. Summan härför utgjorde 3,800 mk. Stockar skänktes till bygget för att få ner kostnaderna. Man försökte göra det så trivsamt som möjligt i depån. redskapen skulle underhållas och hållas i trim. Det dröjde innan man fick elström till depån. Efter beslutet om att dra ledningar till depån tog det ett helt år innan ledning kunde dras över vägen från det s.k. barnhemmet på c:a 30 meters avstånd. Innan elströmmen kunde kopplas på skulle brandkåristerna ha skärmlampor med för att skingra mörkret.

1949 beslöt man att bygga ett varmrum för möten, övningar m.m. Återigen ordnades stockinsamlingar. Denna gång skulle detta ske via de s.k. bysprutcheferna.

1950 funderade man på att utöka till byggnaden med en vaktmästarbostad men 1951 började man planerna för den nya skolan i Rangsby ta form varför man beslöt anhålla om utrymmen för ett varmgarage i anslutning till den nya skolan. 1953 uppmanades ÖSFBK av Landskapsstyrelsen och Ålands Brandkårsförbund att bygga en ordentlig depå i Rangsby. Planerna i anslutning till det nya skolbygget måste skrinläggas varför man beslöt om en förstoring av depån.

Tillbyggnaden och reoveringen av den gamla depån kostade c:a 800,000 mk. Ritningarna uppgjordes av landskapets byggnadskonsulent Walter Danielsson. En s.k. porin-matti-kamin med kokplatta inköptes 1954, så nu kunde man även koka en kopp kaffe vid övningstillfällena. Depån eldades under den kalla årstiden med ved och hade olika personer ansvaret härför. Så småningom vidtalades Gustav Löving (Torikka) att mot en mindre ersättning sköta om eldning och städning av depån. 1955 anskaffades en larmsiren som skulle kalla folk som var utomhus till depån, då en brand hotade någonstans. Gustav Löving skulle också varje torsdag kväll kl. 18.00 prova sirenen, allt gjorde Gustav under stor plikttrohet. Jag tror jag vågar påstå att de gånger Gustav missade sin provalarmering under alla år kan räknas på ena handens fingrar. Jag minns verkligen en gång detta hända. Jag hörde ingen siren men såg Gustav komma gående/springande på sitt karakteristiska sätt och frågade:

Är sirenen sönder? "Nää, jag kom en minut för sent"; var svaret.

Ett problem med sirenen har under alla år varit att den mycket lätt fryser fast. Olika metoder att avhjälpa detta har försökts. 1959 anskaffades en brandalarmanläggning genom vilken inte mindre än 24 st brandkåriste samtidigt kunde nås vid en alarmering per telefon. Av dessa kunde 12 st få muntligt meddelande och 12 st endast alarmsignal. På depån fanns sedan 1 telefon genom vilken man också kunde samtala med alarmgivaren. Meningen var således att den första som kom till depån skulle kvittera alarmet. Systemet var ypperligt och användes fortfarande. 1976 började man utvidga depån så att den skulle bestå av 2 st garagen,

klubbrum, redskapsutrymme, wc m.m. Vid denna renovering och utbyggnad har ett stort frivilligt arbete utförts av de mycket aktiva brandkåristerna. Arbetstimmarna kan räknas i hundratal ja, kanske i tusental. I detta förfogar nu kåren över en mycket fin depå med goda utrymmen för bilar, båt, redskap och manskap.

Materialanskaffning

Som redan framhållits har man erhållit medel från kommunen, från affärsföretag, från fester och dylikt för att kunna finansiera olika inköp.

Den första sprutan som köptes var den s.k. Tryggen. Den mest motorkunniga med Algot Weckström i spetsen åkte in till "Mek-Matte" i Mariehamn för att diskutera med Mattsson, som var aktiv inom Mariehams FBK, hurudan spruta man skulle köpa till ÖSFBK. Alltnog, Tryggen köptes och placerades i det s.k. "primushuset" i Lagmansby fram till dess att depån blev färdig.

Alvar Sundborg hade ansvaret för sädesorteringen på den tiden och då skulle han även se efter sprutan. Alvar passade även på att demonstrera sprutan för gästande Landtmannagillen, bl.a. Hammarlands. Innan man hade egen brandbil måste "Tryggen" och slangar m.m. vid uttryckning transporteras med lastbil, buss eller personbil.

Det berättas att vid ett tillfälle transporterades redskapen med Rafael Wirtanens buss nattetid till en brand i Sund. För att vara säkra på att sprutan skulle fungera vid framkomsten - det torde ha varit vinter - varmkördes sprutan bak i bussen. Så småningom kom man underfund med att "Tryggen" var för liten och 1949 inköptes en stor motorspruta genom Östra Saltviks Andelshandel.

Den var av märket ESA nr5. Samtidigt inköptes 500 m 3" slang och 3 st strålrör samt 2 st rökmasker. Det var en bra spruta men det var inte lätt att få den att ta upp vatten. Algot Weckström hade fenomenala fingrar härvidlag.

I mitten av 40-talet inköptes den första bilen till kåren. Det var en jeep av märket Dodge, som inköptes av Unio Förbom i Lemland. Den visade sig vara något fantastiskt. Alarik Lundberg gjorde flere provturer med jeepen och många brandkårister var med på dessa resor. Flere sade: "det där är grejjer det". Flere av åkarna var t.o.m. rädda under provturen.

Jeepen omändrades på Weckströms verkstad och sedan kallades den "Ålands bästa brandbil". 1956 anskaffades en kombinerad siren och röd lampa till bilen. För att brandkåristerna vid övningar och uttryckningar inte skulle förstöra sina egna kläder beslöts inköpa ett antal överhållare och för att brandkåristerna lättare skulle kännas igen på en brandplats skulle 20 st båtmössor med brandmannakardar inköpas. Dessutom inköptes också ett s.k. chefsbälte åt kårchefen.

Släckningsmaterielen utökades undan för undan. 1956 beslöt man anskaffa en släpvagn att hastigt kunna kopplas till en bil. Det visade sig dock ganska snart att jeep och släpvagn blev ett tungt fordon och dessutom ganska långsamt. Av den anledningen beslöts att försöka förlänga jeepen och lämna bort släpvagnen. Förlängningen utfördes givetvis av Weckströms verkstad. Det var på vippet att denna förlängning inte skulle godkännas vid följande besiktning, emedan det var en betydande förändring av underredet, vilket borde ha fordrat nytt typgodkännande.

Efter en lång diskussioner kom man fram till att brandbilen är ett specialfordon, som användes vid särskilda tillfällen och stämpeln sattes i registerboken. Jag kan försäkra att det var en glad kårchef som åkte hem den gången.

År 1966 var det stort år för ÖSFBK. Då anskaffades nämligen en ny bil av märket International, c 1300. Kåren upplevde en positiv utveckling som även har sina återverkningar ännu i dag. Kostnaden för denna nya bil jämte utrustning var 46,645 mk.

1979 ansågs att man borde anskaffa en vattentankbil till kåren. Man inköpte en begagnad tankbil och satte ner ungefär 700 frivilliga arbetstimmar för att få den i brandkårs dugligt skick. Bilen kostade c:a 80,000 mk i inköp och var den första tankbilen på Åland för brandkårsändamål.

Kåren har under det senaste året haft allvarliga planer på att inköpa en ny första utryckningsenhet men tillsvidare har inte finansieringen blivit löst.

Några berättade episoder och personliga upplevelser utan särskild tidsangivelse

-Viktor Lindroos skulle i ett av sina hälsningsanföranden ha sagt: "vi skall inköpa många slangar och långa slangar".

-Vid en utryckning till Kvarnbo med Alarik Lundbergs lastbil var Ever Nordback tvungen att kasta ämbaret som alla måste ha med sig vid en utryckning. Orsaken till denna åtgärd var att bilflakan saknade sidobräden och den gode Alarik hade bråttom och Evert måste hålla i sig.

-Efter en invigningsfest på depån och brandkåristen kom hem på småtimmarna sade han åt gumman: "kan du tycka, som bjöd på smörgåsar också"

- Vid en brandkårsparad i Jomala stod brandchef Arell i full paraduniform. En av ÖSFBK:arna knuffade en kamrat i sidan och sa: "Har du sett på fan, han har röda ränder på byxorna också".

- Första utryckningen med Internationalen 1966 var till Sund. Det var på vintern. I en 90 graders kurva körde bilen i diket. Jag själv, kårchef, skulle springa rakt fram över åkrarna till brandplatsen där Sunds FBK kämpade hårt. Det var en snöplig syn när jag svängde mig om och såg ÖSFBK:s nya bil ligga halvt på sned med det röda ljuset roterande några hundra meter från brandplatsen. Ögonblicket efteråt låg jag till midjan i ett stort utfallsdike. Det var nog snopet skall jag säga. På grund av tidningsstrejk kom "Åland" ut med stencilerade nyheter och där stod på första sidan om ÖSFBK:s snöpliga utryckning.

- Den nya bilen, Internationalen, skulle förstas provas och testas på olika sätt. De nya slangarna skulle tåla ett vattentryck på närmare 40 kilo/kvadratcentimeter. En gång i Vassböle skulle vi prova att köra med 35 kilos tryck. En kraftig kille lystrande till namnet Göte skulle hålla i strålröret med hjälp av någon annan. Det råkade vara en liten böjning på den sista slangen när Karl-Runar drog på för fullt. "Kom an" skrek Göte och en Kökarspojke som det året gick i Rangsby medborgarskola råkade komma i vägen för strålen. Göte och hans kompanjon sprättade hit och dit när slangen rätade ut sig och Kökarspojken snurrade runt flere varv innan Karl-Runar observerade vad som hände. Det var ende gången vi lekte med vattentrycket på ett dylikt sätt.

- Vid en utryckning till Bertbyvik på vintern måste en brandkårist ligga på stänkskärmen och pumpa benzin in i motorn. Det lär ha varit 28 grader minus.

- Vid en utryckning i 30 graders kyla körde Erik Weckström i baskermössa och bara händer. Detta gällde en utryckning till Haraldsby med jeepen. Framkommen måste Georg Nordback använda blåslampa på motorsprutan för att den inte skulle börja frysa fast.

- Sagt vid skogsbrand i Geta: Dra ut bara klen slang så sparar vi vatten.

- Sagt vid brand på en ö i Saltviks skärgård. Ägaren kommer ner till hamnsundet och blir tillsagd av en brandkårist att allt är nedbränt redan. Ägaren säger: Fiskvattnet finns väl kvar ändå. Nej, säger brandkåristen . Det har vi pumpat upp på land.

Trots att en brandkårsutryckning oftast leder till tråkiga påföljder för den drabbade finns ändå det goda humöret och humorn med i bilden. Och detta är nog något som varje brandkårist måste ha med sig för att kunna utträtta sitt ansvarsfulla värv.

Slutord

Jag uttalar ett varmt tack till alla, som varit mig behjälplig med upplysningar av olika slag vid uppgörandet av denna historik. Jag vill hoppas att det arbete som Östra Saltviks FBK lägger ner för att bevara inte bara Östra Saltviksbygden utan även omkring liggande områden från olyckor av vad slag det vara må, måtte lända alla till glädje och framgång. Måtte också det ungdomsarbete om kåren påbörjat 1977 bära god frukt och därmed trygga Östra Saltviks Frivilliga Brandkårs fortsatta existens.

Mariehamn i november 1984

S-I. Lindqvist